

a tanulmányosaknak, megfigyelőknek. Az ő területe a költészet és képzelet birodalma, módszere a mese. Ősibb, ritkább és szabadabb, mint a másik módszer. Igaz, lehetne még szabadabb is, mentes az ideológiai gikszerektől, ha költői képességével egyenrangú volna az intellektuális ereje — hogy már jóvátegyem, amit bevezetésemben a tudós regényírók ellen vétettem. Ha azonban választanom kell Tamási és három tucat «kimondottan» intellektuális regényíró közt, föltétlenül Tamásira szavazok. *Juhász Géza.*

Karácsony Benő: Új élet kapujában. (Regény két kötetben. Erdélyi Szépművés Céh kiadása. Kolozsvár, 1932. *Buday György jametszeteivel.*)

A szerző eddigi pályáját egy dráma (*Válás után*), egy novelláskötet (*Tavaszi ballada*) és egy regény (*Pjotraska*) jelzi. Az a könnyed vonalvezetés, amely ezeket az írásokat jellemezte, az a nem egyszer tragikomikus szemlélet, amely a groteszk határait érintő figurákat teremtett, kétségtelen tehetségről tanuskodott.

A fogságból hazatért katona lelkiállapotának rajzában, ahogy a cselekmény szálai megindulnak, *Karácsony Benőt* már sok író megelőzte. Regényében csak kiinduláspont ez, de egyéni megelevenítő tehetsége itt is tud ujat és érdekeset adni. *Tunák Ádám mérnök* 1914-es lelkeséggel tér haza orosz fogságból. Boldogan színezi útközben a *tizenégyben* itthonhagyott családi élet újra visszatérni látszó szépségeit. A hős katona jámbor idealizmusával még ünnepélyes fogadtatásra gondol, de megérkezve sivár, kismennyi realizmusra ébred. Nemcsak fehérruhás leányok nem fogadják a vonatnál, nemcsak felesége hidegedett el tőle a háborús fiatal asszonyok lelkeségével, mindezekon felül a maga összefoglaló képében is egy új világ tárul *Tunák* elé, amelybe ő már nem tud beleilleszkedni. Ő már csak régi

szemekkel képes nézni az életet, ami most történik, megmagyarázhatatlan számára. Mérnök szeme, mely az ég felé néző gótikáért lelkesedett és a barokk extázisában találta belső énje visszatükröződését, a *neue Sachlichkeit* levegőjéhez nem tud már alkalmazkodni. A háború előtti szemléletű mérnök és a háború utáni izlésvilág szembenállásának valóságos ferdetükrös perspektívájában, nem egyszer szóhoz jut *Karácsony* jellemzett művészi törekvése. Kedvenc írói fogása ellentétes alakok egymás mellé állítása. Megtaláljuk ezt az ábrázolásmódot már első regényében, a *Pjotruskában*, de tág tere nyílik itt is. *Ez ellentétes figurák egyike:* a tetterő nélküli, passzív, alkalmazkodni nem tudó típus. A *Pjotruskában* ilyen alak *Csermely János*, az elcsapott fogalmazó, itt pedig *Tunák Ádám*. Az ellentétes jellemek másik típusa sokkal aktívabb, rugalmas lény, aki szembe tud helyezkedni az étellel, ha el is kell túrni bármennyi kínlódást. Az első regényben *Baltazár György* ujságíró ennek a típusnak megfelelője, az *Új élet kapujában* pedig *Himmel Antal*, ez a nagyvárosi sokbeszédű, félbemaradt orvosnövény-dék, ez a «társadalmi és gazdasági túlprodukción», mint önmagát nevezi. *Himmel ábrázolásánál* mindenestől megelevenedik *Karácsony* tehetségének fővonása, amelyet groteszk figuraalkotásra hajló tehetségnek nevezhetünk. Nem egyszer már majdnem tragikomikusnak tetszik ez az alak, de egészben mégse lesz azzá, mert *Karácsony* ábrázolásmódjában mindig van valami könnyed fölény, amely sohasem tud egészen tragikus magvú jellemet teremteni. Már az a szempont, hogy van benne bizonyos fokú rugalmasság, s megalkuvás árán is, de meg tudja találni lelki egyensúlyát, ellentmond a tragikus beállítottságnak. *Himmel* is megtalálja lelki egyensúlyát, ellentétben *Tunákkal*. A groteszk ábrázolásra talál a főalakon kívül más

alkalmat is a szerző, a jelentéktelenebb mellékalakok jellemzésénél. Ilyen a bárónő, *Himmel szobaasszonya*, aki minden nap összegyüret egy férfinadrágot, hogy szokásos délután három órai munkáját, a nadrágvasalást elvégezhesse. A háború utáni lüktető levegőben éppolyan groteszk ez a jelenség, mintahogy nem egyszer hasonló hatást tesz az egyébként rokonszenvesnek beállított Tunák alakja, aki a háború előtt fejlődésében megállt s az új mentalitást már nem képes megérteni. Befejezésül ugyanazt mondhatjuk, amit első regényének olvasásakor gondoltunk. Karácsony Benő még nem adott teljes értéket, de ez az eleven mesevezetés és néhány jól megrajzolt figura ismét kihívja várakozásunkat további munkásságára.

Nem szabad megfeledkeznünk a regény nagytehetségű illusztrátoráról, *Buday Györgyről* sem. Tavaly tünt fel *Boldogasszony búcsúja* című fametszet-sorozatával, melyet a *Bibliofil Társaság* díjjal tüntetett ki. Egy évvel ezelőtt, midőn e munka megjelent, a magyar grafika «Benjámínját» lelkesen ünnepelte benne a kritika. Azóta számos külföldi elismerés után grafikánk legnagyobb értékei közé emelkedett. Az új magyar könyvművészetnek *Molnár C. Pál* óta kétségtelen *Buday György* a legnagyobb nyeresége.

(Szeged.)

Tolnai Gábor.

Szomory Dezső: Gyuri. (Athe-naeum.)

Szomory Dezső legfőbb célja eddig egyéniségének maradéknélkül való kifejezése volt. Ledöntött minden korlátot, akár a regény hagyományai állították fel, akár a magyar nyelv természeté. A regény nála hangulatsorozattá alakult, amelyet csak itt-ott szakított meg egy-egy esemény. Ha valaki regényeiből tartalmi kivonatot akarna készíteni és a regény cselekményét rakná össze a kihalászott eseménytöredékekből, ugyan meghamisítaná Szomor-
yrt.

Nála a hangulat a fontos, a benyomások közlése. Ezért lesz Szomor-
ynak minden műve lírai; akárki legyen a főszereplő, az olvasó Szomor-
yrt sejtí benne. Az egyéniség maradéktalan kifejezése a célja stílusának is. Ezért bontja fel a mondatot, teszi magyartalanná megszoktatásaival, jelzőhalmazásával, felforgatott szórendjével.

E tulajdonságokkal Szomor-
y lehetne jó író is. A háború előtti évek az individualizmus jegyében állottak, tehát csak korának hű fia volt, aki ilyen irányban alkotott. Az előbb Szomor-
yra alkalmazott jellemvonások il-
lenek Knut Hamsuntól kezdve Proust-
ig és James Joyce-ig vagy Sherwood
Andersonig a világirodalom sok nagy
regényírójára. Csakhogy ezeknél a
nagy íróknál ezek a jellemvonások
nem annyira egyoldalúak, túlzottak,
hanem természetesen, szinte ösztön-
szerűen nőnek ki egy hatalmas hát-
térből: magából az emberi életből.
Amikor Szomor-
y schematikus, karrikaturaszerű, ezeknél az íróknál a háttér
mélységet ad, megeleveníti alakjaikat,
mert rajtuk van az élet lehellete. Szomor-
y egypár kritikusként nagyon tet-
szik, mert nagyon megvalósítja iro-
dalmi elveiket. A közönség szélesebb
rétegei azonban távolmaradnak tőle:
ez közös sorsa a papirosirodalomnak,
amely nagyszerűen megvalósítja az
irodalmi elveket, de nem életet alkot,
hanem esztétikai példatárát.

Legújabb műve, a *Gyuri*, már jobban megkomponált mesét ad, erősebben kezében tartja fokozó és zenélő kedvét; hangulatrajzai már nem önmagukért vannak, hanem a jellemzés szolgálatába állítja őket. Ami megmarad túlzásaiból, azt is valószínűvé teszi a regény meséje: egy kamasz lázas, valószínűtlen, bús szerelme.

Ez a legjobb Szomor-
y-regény, mert az értelem ebben fékezi meg leginkább különöségeit, ez áll legközelebb az élethez és legtávolabb a Szomor-
y fejében élő egyoldalú és mesterkelt világ-